

A TÉRBELI HELYZET, TÉRBELI VISZONY, ALAKÁLLANDÓSÁG

AKADÁLY NÉLKÜL

modul adaptációja
látássérült tanulók
együttneveléséhez

**SZÖVEGÉRTÉS-
SZÖVEGALKOTÁS**

Alap–VII.4–AdGY

A modult készítette:

Papp Zita, Szendrődi Szilvia

Az adaptációt készítette:

Parasz kay Sára

SULI NOVA
Köznevelési, Fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Központ

Magyarország célba ér

A modul célja	Vizuális észlelés fejlesztése: térbeli helyzet, térbeli viszony, alakállandóság A felsorolt célok a gyengénlátó tanulók számára a látásnevelést szolgálják, vagyis a meglévő látóképesség optimális kihasználását teszik lehetővé.
Időkeret	10 perc feladattípusonként
Ajánlott korosztály	6–8 évesek
Modulkapcsolódási pontok	<p><i>Tágabb környezetben</i></p> <p>Vizuális figyelem és emlékezet Finommotorika fejlesztése Írás-olvasás előkészítése</p> <p><i>Szűkebb környezetben</i></p> <p>Testséma fejlesztése Téri orientáció, téri viszonyok észlelésének fejlesztése Alakállandóság kialakítása</p> <p><i>Ajánlott megelőző tevékenységek</i></p> <p>Nagymozgások, egyensúly-gyakorlatok Finommozgások és testséma kialakítása Vizuális észlelés egyéb területeinek fejlesztése</p> <p><i>Ajánlott követő tevékenységek</i></p> <p>Vizuális emlékezet, viszonyfogalmak Térlátás, téri gondolkodás további fejlesztése</p>
A képességfejlesztés fókuszai	Téri orientáció fejlesztése, térbeli és síkbeli irányok észlelése, tudatosítása, verbalizálása, fogalmi gondolkodás fejlesztése az alakállandóság kialakító feladatokon keresztül

AJÁNLÁS

Mindaz, ami az ajánlásban és a megfigyelési szempontok között szerepel – első látásra – gyakran komplikáltabb, mint maguk a gyakorlatok. Azt a munkamódszert ajánljuk, hogy mielőtt az ajánlást és a megfigyelési szempontokat elolvasná, és esetleg megijedne attól, mi mindenre fontos figyelnie, a gyakorlatokat próbálja ki gyerekek nélkül, otthon (ha van, a javasolt verssel együtt). Amikor már gördülékeny a mozgás és szöveg összhangja, valamint úgy érzi, hogy a gyerekeknek is be tudja mutatni, olvassa el a módszertani ajánlást. Nem kell törekednie arra, hogy annak minden részletét megjegyezze, csak egyszerűen próbálja ki a gyerekekkel. Az első kipróbálások után is csak arra keressen választ a megfigyelési szempontok között és az ajánlásban, amilyen problémával saját osztályában találkozott. Ezt szükség szerint megteheti minden gyakorlás után, így egy idő után a legtöbb javaslat „életre kel”, és világosan fogja látni, mikor mire fontos figyelnie tanítványai között.

A vizuális készségeket fejlesztő füzet és az ehhez kapcsolódó modulok erősen támaszkodnak Marienne Frostig kutatásaira és tapasztalataira, amelyek az észlelés fejlődésével kapcsolatosak.

Íme egy rövid ismertető a *Frostig-koncepcióról*.

Tudott dolog, hogy a gyerekek növekedésük során saját világuk észlelését tanulják, és megtanulnak válaszreakciókat is adni.

A pedagógus feladata, hogy ismerje a fejlődés stádiumait és az adott fejlődési szintnek megfelelően mindenoldalú fejlesztést végezzen.

Nézzük, milyen fejlődési fázisban vannak a 6–8. éves gyerekek a *Frostig-koncepció* szerint.

Frostig a 6–8. éves kort az észlelés korának nevezi. Ekkor tanulja a gyerek a távolabbi észlelés hasznosítását, a formadifferenciálást, az alak-háttér megkülönböztetést, téri-idői sorrendet, anyagok textúráját, téri kapcsolatokat. Valamint megtanulja a külvilággal való aktív kapcsolatot is: ingereket helyesen összekapcsolni és ezekre reagálni. Ehhez megfelelő emlékezeti funkciók is szükségesek.

Szintén ebben a korszakban, kb. 7 éves kortól indul a *magasabb kognitív funkciók szakasza*, amely a felnőttkorba is belenyúlik. Ekkor a funkcionális és hierarchikus kapcsolatok észlelését és megértését tanulják. Fokozatosan lehetővé válik a hipotetikus gondolkodás az észlelt világgal való közvetlen kapcsolat nélkül is.

Marienne Frostig a vizuális észlelésen képességeket ért. Ennek segítségével ismerjük fel, különböztetjük meg a vizuális ingereket, és hozzuk kapcsolatba azokat korábbi tapasztalatainkkal.

Öt területet különböztet meg.

- *Vizuomotoros koordináció* (szem-kéz koordináció) azt a képességet jelenti, hogy a látást és mozgást célzottan összekapcsoljuk.
- *Az alak-háttér észlelés* képessége azzal kapcsolatos, hogy a látómező egy jól elkülönülő alakból és környezetéből tevődik össze. Ez a kapcsolat nem mindig egyértelmű. A megkülönböztetés nemcsak az olvasás tanulásánál elengedhetetlen, amikor a betű formája kiválik a környezetéből, hanem olyankor is, amikor egy ábrán megkülönböztetjük a lényeges és lényegtelen részleteket. A zavartalan alak-háttér megkülönböztetés fontos komponense az, hogy képesek legyünk adott észlelési kritériumokra szándékosan ráirányítani figyelmünket, és minden egyebet hagyjunk figyelmen kívül.
- *Alakkonstancia* (alakállandóság) észlelése azon alapul, hogy a tárgyak, objektumok környezetüktől, színüktől, helyzetüktől függetlenül állandó jegeket mutatnak.
- *Téri helyzet* észlelése azt a képességet jelenti, hogy a dolgokat önmagához viszonyítva bal vagy jobb irányba lokalizálja valaki. Magában foglalja a hátul, elöl, fölött, alatt fogalmak ismeretét is. Ez szintén az olvasástanulás előfeltétele.
- *Téri kapcsolatok* észlelése az a képesség, hogy 2-3 tárgyat a térben egymással kapcsolatba tudunk hozni.

A *Frostig-koncepció* hangsúlyozza még a testfogalom és testséma fejlesztésének jelentőségét, amelyet mozgásneveléssel végez, és ez az alapja annak, hogy a gyermek később képes legyen térben és síkban tájékozódni.

TÁMOGATÓ RENDSZER

Dr. Torda Ágnes (szerk.): *Szemelvények a tanulási zavarok köréből*. (Nemzeti Tankönyvkiadó 1996)

Englbrecht-Weigert: *Hogyan akadályozzuk meg a tanulási akadályok kialakulását?* (Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola jegyzete)

Dr. Horváthné Mészáros Márta: *Ajánlások gyengénlátó és aliglátó gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szövegértés-szövegalkotás. sulinova Kht., Budapest, 2006.*

MEGFIGYELÉSI SZEMPONTOK

Nagyon fontos, mint minden egyéb feladat esetében, hogy a gyerekek önmagukhoz mért fejlődését értékeljük. Sokat dicsérjük őket. Csak akkor lépünk a feladatokban egy következő szintre, ha a megelőző szinten a gyerek már jól teljesít, nagy biztonsággal mozog!

Saját adaptációs kiegészítem:

A FELDOLGOZÁS MENETE

Az alábbi részletes leírás célja elsősorban egyféle minta bemutatása. Nem lehet és nem szabad kötelező jellegű előírásnak tekinteni. A pedagógus legjobb belátása szerint dönthet a részletek felhasználásáról, módosításáról vagy újabb variációk kidolgozásáról.

I. ÉPÍTKEZÉSEK

1. ÉPÍTKEZÉS KÉP ALAPJÁN HÉTKÖZNAPI TÁRGYAKBÓL

Ajánljuk azoknak a gyerekeknek, akik az alapozó feladatok ellenére még mindig nehezen állapítják meg az irányokat térben. Az ilyen típusú feladatokra szinte minden gyereknek szüksége van!

Instrukció:

– *Nézd meg a képet! Építsd meg ugyanezt!*

Szükséges eszközök, például 0,5 literes műanyag üdítőspalack, 0,5 literes befőttesüveg, kicsi és családi méretű gyufásskatulya, szappan doboza, 0,33 literes fém üdítősdoboz stb.

Nehezítés:

– *Nézd meg a képet! Jól jegyezd meg, mert emlékezetből kell megépítened!*

Szintén nehezebb a feladat, ha a gyerekeknek verbalizálni is kell a téri helyzeteket. Pl. el kell mondaniuk, hogy a fémdoboz a befőttesüveg jobb oldalán van. A kicsi gyufásskatulya a szappanosdoboz tetején. A műanyag palack a szappanosdoboz mögött van stb.

A feladat legnehezebb, összetett változata, ha a tanító szóban ad utasításokat és a gyerekeknek ez alapján kell építenie.

Ez azonban már nemcsak vizuális és téri orientációs feladat, hanem mozgósítja az auditív-verbális rendszert is, hiszen a gyerekeknek meg kell értenie és emlékezetében megőriznie a verbális utasítást, és ez alapján építeni.

A gyengénlátó gyermeknek – általában – a verbalizáció és a szóban adott utasítás nem nehézséget, hanem segítséget jelent, ezért szükséges olyan helyzeteket teremteni, amikor csak a látási benyomások alapján kell a feladatot megoldania. A szóbeliség azonban másfajta értékkel rendelkezik a gyengénlátó számára. Kompenzációs szerepet játszik, amit a tanulásban önmagától is kiemelten alkalmaz, tehát gyakorlása szintén fontos.

Saját adaptációs kiegészítem:

2. ÉPÍTKEZÉS ALAPRAJZ ALAPJÁN KIS KOCKÁKBÓL

Ajánljuk azoknak, akik már sikeresen hajtják végre az előző feladatot, és ismerik a számjegyeket 5-ös számkörben. Nagyon jó a térlátás fejlesztésére, de a számfogalom mélyítésére és a téri helyzetek további szilárdítására is kiváló.

Instrukció:

– *Tegyél kis fehér kockákat az alaprajzra a számoknak megfelelően!*

Nehezítés:

A gyerek már nem rakhatja az alaprajzra a kockákat, hanem mellé kell megépítenie az „építményt”.

Még nehezebb a feladat, ha emlékezetbe kell vésni az alaprajzot, és úgy építeni.

További nehezítés, ha kép alapján kell építeni, ahol már le kell olvasni a képről, hogy melyik oszlopban hány kocka van.

Legnehezebb, ha a gyerekeknek kell egy építmény alaprajzát megrajzolniuk. Ezt a szintet legkorábban második osztály végén ajánljuk.

Ezek a feladatok valóban nehezítésnek számítanak a gyengénlátó gyermek számára, de ha az előző fokozatok feladatait kellő mennyiségben gyakorolhatta, eljut a magasabb szintre is.

Saját adaptációs kiegészítem:

II. VISZONYFOGALMAK

Az előtte, mögötte, fölötte, alatta, mellette, középen fogalmak kialakítása, jobb és bal megkülönböztetése

Ajánljuk minden iskolát kezdő gyerekeknek!

Ezek a feladatok akkor igazán hatékonyak, ha a gyerek a saját testén, illetve térben már viszonylag jól tájékozódik, mert ezek képezik alapját az ilyen típusú feladatok megoldásának.

1. BESZÉLGETÉSEK KÉPRŐL, FÉNYKÉPRŐL

Ha a gyerek már jól használja a viszonyfogalmakat az „építő” feladatoknál, akkor jöhetnek a síkban végzett gyakorlatok. A vizuális füzetben található képekről való beszélgetés a viszonyfogalmak használatával; kérdésekre válaszadás.

Remek gyakorlat a toldalékok használatának elmélyítésére is (-ban, -ben; -ba, -be; -on, -en, -ön; -ra, -re).

Saját adaptációs kiegészítem:

2. A JOBB ÉS BAL IRÁNYOK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE

Ennek kialakítása sok gyereknek okoz nehézséget, de elengedhetetlen az olvasás tanításához.

Rengeteg saját testen, térben végzett gyakorlat után jöhetnek a „papír-ceruza” feladatok a síkban.

A „papír-ceruza” feladatok egyik formája, amikor a gyerekeknek az olyan dolgokat kell kikeresnie, amelyek pontosan ugyanolyanok, mint a sor elején álló kép. Itt elsősorban iránybeli eltérések lesznek az első képhez viszonyítva, hiszen most ezek észlelését mélyítjük.

Instrukció:

– *Keress az ugyanilyet! Színezd ki!*

Saját adaptációs kiegészítem:

III. ALAKÁLLANDÓSÁG

Geometriai formák és testek felismerése, megnevezése különböző elhelyezkedésben, színben, nagyságban is

1. KONKRÉT TÁRGYAK ÁLLANDÓSÁGA

Színtől, nagyságtól függetlenül az összes kerékpár megkeresése sok jármű között

Instrukció:

– *Karikázd be az összes biciklit!*

Gyengénlátó gyermek számára nehézséget okozhat a sematikus képek felismerése, különösen akkor, ha nem a konvencionális nézetben vagy zavaró háttérrel ábrázolják azt. Látásnevelését szolgálja a minél több tapasztalatszerzés (a valóságban), valamint a fotójellegű, realiztikus képek alkalmazása a szemléltetésben.

2. EGYSZERŰ GEOMETRIAI FORMÁK KERESÉSE

Háromszög, kör, négyzet, téglalap keresése színtől, nagyságtól, elhelyezkedéstől függetlenül

Instrukció:

– *Karikázd be az összes kört!*

3. BONYOLULTABB GEOMETRIAI FORMÁK KERESÉSE

Rombusz (papírsárkányforma), csillag

Instrukció:

– *Karikázd be az összes csillagot!*

Ezek a feladatok fejlesztik a vizuális figyelmet is, ha sok forma közül kell válogatni, valamint fejlesztik a fogalmi gondolkodást is.

Saját adaptációs kiegészítem: